

негізгі құралдар жиі ескеріледі. Мысалы, қалдық құны бұрыннан нөлге тең жабдық немесе жылжымайтын мүлік. Бұл ретте осы активтер жоғары құндылыққа ие және кірісті генерациялауды жалғастырады. Жоғарыда сипатталған екі құн активтің бүгінгі күнгі ықтимал бағасы туралы түсінік бермейтіні анық. Сондықтан кәсіпорындардың бухгалтерлері бағалау компаниясына мүліктің нарықтық құнын анықтау туралы өтініш жасайды. Бірқатар нормативтік құжаттарда құнның бұл түрі "әділ" немесе "жарамды" деп аталады. Бірақ шын мәнінде ол нарықтық жағдайдан еш айырмашылығы жоқ. Нарықтық құн бағалау күніне негізгі құрал қандай ақша сомасына сатылуы мүмкін екенін көрсетеді. (Сатып алушы төлеуге келісетін ең жоғары баға және сонымен бірге сатушы келісетін ең төменгі баға) [7, 240 б].

Бүкіл бағалау қызметінің және бизнесті бағалаудың мәні Қазақстан экономикасы үшін асыра бағалау қиын, өйткені бизнес серпінді құбылыс ретінде, қазақстандық экономикалық жүйе жағдайында бүгінгі күні жағдайдың жақсаруын сипаттай отырып, жылдам қарқынмен дамып келеді, ал даму үшін оған тұрақты жаңартылып отыратын құндық ақпарат талап етіледі, ол тек кәсіби бағалау жолымен ғана айқындалуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *Аллавердян А.* Ұлттық бағалау қызметінің ерекшеліктері.// Бухгалтерия және банктер, 2014. N 5. 16– 9 бб.
2. *Варламов А.А.* Жылжымайтын мүлік объектілерін бағалау / А.А. Варламов, А.И. Комаров. М.: Форум, 2015. 288 б.
3. *Елисеев В.* Статистика және қазіргі бағалау қызметі.// Транзиттік экономика. 2014. №3. 75-76 бб.
4. *Касьяненко Т.Г., Бакалова К. А., Сергеева Д.П.* Ресейде және шетелде бағалау қызметінің даму деңгейін салыстырмалы зерттеу // Ресейлік кәсіпкерлік. 2016. 17 Том. № 5. 645-660 бб.
5. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢЫ. Республикасындағы бағалау қызметі туралы Қазақстан (01.06.2018 ж. жағдай бойынша өзгерістерімен).
6. *Постюшков А.В.* Бағалау менеджмент; ФАИР-ПРЕСС , 2013. 272 б.
7. *Риполь-Сарагоси Ф.Б.* бағалау қызметінің негіздері: Оқу құралы. М,: "ПРИОР баспасы", 2001. - 240 б.

М.И. Исломов, илмий раҳбар Ж.Х. Атаниязов
Ўзбекистон Республикаси банк-молия академияси,
Тошкент, Ўзбекистон
muhsinbek.islomov@mail.ru

УМУМТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МОЛИЯЛАШТИРИШ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ

Аннотация. Ушбу мақолада умумтаълим муассасаларида мавжуд муаммоларни илмий-назарий, илмий-услугий ва илмий-амалий вазифаларни тўғри ва оқилона ечиш учун таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: Олий таълим, жамият, бошқариш тизими, меҳнат унумдорлиги, номоддий ишлаб чиқариш.

Маълумки, таълим ҳар бир жамиятнинг ажралмас таркибий қисми, маданиятни ривожлантиришнинг юксак кўрсаткичи ҳисобланади. Ижтимоий тажрибанинг боғловчи

бўғини сифатида у маданий анъаналар бутунлиги ва ворисийлигини ҳамда жамият тараққиётини таъминлайди. Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси таълим тизими ўз ривожланишида туб бурилиш даврини бошидан кечирмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 сентябрдаги “Педагог кадрларни тайёрлаш, халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори қабул қилинди.

Бу ҳужжатлар Республикада барча таълим муассасаларида: вазирликдан то ўқув муассасаларигача бўлган даражаларда таълимни ривожлантиришнинг шакл ва мазмунини такомиллаштириш заруриятини тақозо этади. Мамлакатимизда таълим тизимига алоҳида ҳукумат даражасида эътибор қаратилиб, унинг ривожини йўлида давлат бюджети ва бюджетдан ташқари жамғармалар ҳисобидан катта маблағ ажратилиб, кенг миқёсли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Хусусан, халқ таълими соҳаси ходимларининг иш ҳақилари кескин оширилишини кўриш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармонининг қабул қилиниши ҳам ушбу масаланинг бугунги кунда долзарб эканлигини билдиради.

Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг иқтисодий ислоҳотларнинг босқичма-босқич амалга оширилиши жараёнида таълим тизими давлат томонидан рағбатлантиришга қаратилган бўлиб, бу соҳадаги ислоҳотлар ўзининг ижобий самарасини бермоқда. Президентимиз Ш.Мирзиёев шундай фикр юритган: “Жорий йилда халқ таълими тизимини ислоҳ қилиш, педагог-ўқитувчилар учун муносиб меҳнат шароитини яратиш бўйича ҳам сезиларли ишлар амалга оширилди. Ўқитувчиларнинг иш ҳақи босқичма-босқич кўпайтирилиб, уларни рағбатлантиришнинг янги механизмлари жорий қилинмоқда. Халқ таълими соҳасидаги таълим стандартлари ва ўқитиш услубларини илғор хорижий тажрибалар асосида, ўқувчининг индивидуал қобилиятини рўёбга чиқариш нуқтаи назаридан қайта кўриб чиқиш лозим. Билимли авлод – буюк келажакнинг, тадбиркор халқ – фаровон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса тараққиётнинг кафолатидир” [1].

Ушбу соҳадаги ишлар ҳолатини танқидий таҳлил қилиш халқ таълими тизими бошқарувини ташкил этиш, давлат умумий ўрта таълим муассасаларининг фаолиятини амалий жиҳатдан мувофиқлаштириш, уларнинг моддий-техник ҳолатини яхшилаш бўйича тадбирларни молиялаштириш механизмнинг мукаммал эмаслиги, уларнинг фаолиятига замонавий ечимлар, яъни инновацион ишланмаларни ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш даражасининг пастлиги аниқланди [2].

Таълим тизимида амалга оширилаётган ислоҳотлар, уларнинг натижалари ва таълим тизимида фаолият кўрсатаётган муассасаларни молиявий таъминлаш тартибининг ўрганиш, маблағ билан таъминлаш механизмини чуқур таҳлил қилиш асосида унинг моҳиятини очиш, бу соҳадаги мавжуд муаммоларни бартараф этиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш тўғрисида фикрлар билдиришдан иборатдир. Таълимга узоқ вақт давомида иқтисодий фаровонликнинг муҳим белгилари сифатида қаралади. Назарий ўсиш бўйича адабиётлар таълимнинг иқтисодий ўсишга таъсир кўрсатиши мумкин бўлган камида учта механизмга урғу беради.

Биринчиси, таълим ишчи кучига эга бўлган инсон капиталини ошириши мумкин, бу эса меҳнат унумдорлигини оширади ва шунинг учун ўтиш даври ўсиши юқори мувозанат мувозанат ишлаб чиқариш даражасига (неокласик ўсишни кенгайтирилган назарияларда бўлгани каби). Иккинчидан, таълим иқтисодиётнинг инновацион

салоҳиятини ошириши ва янги технологиялар, маҳсулотлар ва жараёнлар ҳақидаги янги билимларни ўсишига ёрдам беради (ички ўсиш назариялари каби).

Учинчидан, таълим янги ахборотни тушуниш ва қайта ишлаш учун зарур бўлган билимларни тарқатиш ва узатиш ҳамда бошқалар томонидан ишлаб чиқилган янги технологияларни муваффақиятли жорий этишга ёрдам бериши мумкин, бу эса яна бир бор иқтисодий ўсишни кўрсатади [3].

Таълим тизимига ажратилаётган бюджет харажатларини ошиб кетишига қарамай, педагог кадрларни малакасини оширилишидаги жиддий муаммолар ўз ечимини топмасдан қолмоқда. Ривожланишнинг ҳозирги босқичларида малакали кадрларни тайёрлаш бу-номоддий ишлаб чиқариш жараёнидир, бироқ у муҳим аҳамиятга эга. Ўқув жараёнларининг муҳим омилларидан бири таълим технологиялари, логистика давлат ва таълим муассасалари моддий-техника таъминотини қўллаб-қувватлаш лозим [4]. Ушбу мақсадга эришиш учун қуйидаги асосий вазифаларни амалга оширишни таклиф этамиз:

- ижтимоий соҳалар тизимида халқ таълимининг тутган ўрни ва ривожланиш хусусиятларини очиб бериш;

- халқ таълими молиявий таъминотининг зарурлиги, вазифалари ва манбаларини ўрганиш;

- халқ таълими тизимини бюджетдан молиялаштириш амалиётини ёритиш;

- халқ таълими муассасалари молиявий таъминотида бюджетдан ташқари жамғармалардан фойдаланиш ҳолатининг таҳлилини келтириш ;

- халқ таълими харажатларини молиялаштиришда хорижий мамлакатлар тажрибалари ва улардан фойдаланиш имкониятларини ўрганиш;

- иқтисодий модернизациялаш шароитида халқ таълим муассасалари фаолиятини самарали молиялаштиришни такомиллаштириш йўналишларини ўрганиш бўйича илмий хулоса ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилса мақсадга мувофиқ бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйҳати

1. ПФ-5538 (2018) Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони 2018 йил 5 сентябрь.

2. Юқоридаги манба.

3. Smolentseva A. (2017) higher education and positional advantage: Soviet legacies and neoliberal transformations in Russia // Higher Education, №73. pp.209-226.

4. Джуманова Р.(2014) Тенденции и проблемы повышения уровня жизни населения в контексте обеспечения социальной безопасности в Узбекистане. №6. 10-12 б.